

Michael Bock*

Pravni fakultet, Johannes Gutenberg Univerzitet Mainz

**POZITIVNA SPECIJALNA PREVENCIJA I NOVE
TENDENCIJE U KRIMINALNOJ POLITICI
O nedostacima eliminatornog *Feindstrafrecht-*
krivičnog prava i značaju primenjene kriminologije za
kriminalnu politiku po meri ljudske zajednice**

Apstrakt: Primenjena kriminologija je posebna kriminologija koja sadrži naučne metode za analizu pojedinačnog slučaja – kriminalne ugroženosti pojedinca. Bez tih metoda de lege lata je nezamisliva ozbiljna implementacija i ostvarivanje pozitivne specijalne prevencije, koja je počev od Franca Lista, već decenijama oblikovala nemačko krivično pravo. Poslednjih godina političke kampanje i pritisak medija znatno su naškodili pozitivno-specijalnopreventivnom kriminalno-političkom konceptu. Drugačije od represivne i punitivne reakcije, ali i većine kriminoloških škola, *primenjena kriminologija* sudijama, socijalnim radnicima i drugim praktičarima pruža pouzdan instrument za ocenu kriminalne ugroženosti pojedinca. Otuda je primenjena kriminologija neophodna za svakoga ko veruje da cilj krivične reakcije nije da eliminiše učinioca kao stranog neprijatelja, već da ga pridobije za zajednicu i život koji je u njoj bez prestupa moguć.

Ključne reči: primenjena kriminologija, eliminatorno krivično pravo, pozitivna specijalna prevencija, kriminalna politika, kultura kontrole.

* redovni profesor, LSBoock@uni-mainz.de

Michael Bock

Johannes-Gutenberg-Universität Mainz

ÜBER DIE POSITIVE SPEZIALPRÄVENTION IN DEN ZEITEN DES FEINDSTRAFRECHTS – DIE BEDEUTUNG DER ANGEWANDTEN KRIMINOLOGIE FÜR EINE MENSCHLICHE KRIMINALPOLITIK

ZUSAMMENFASSUNG

In den großen Reformen des deutschen Strafrechts, beginnend mit dem Marburger Programm von Franz von Liszt (1882) und endend mit dem Strafvollzugsgesetz (1977) wurde in das alte, von den straftheoretischen Vorstellungen des deutschen Idealismus geprägte Vergeltungsstrafrecht schrittweise der Gedanke der Prävention eingebaut, und hier vornehmlich der Gedanke der positiven Spezialprävention (Jugendstrafrecht, Maßregeln der Besserung und Sicherung, Strafaussetzung zur Bewährung, Resozialisierung als Ziel des Strafvollzugs). Vor allem seit 1970 war diese Entwicklung auch begleitet von einer Zurücknahme strafrechtlicher Repression und Punitivität, was im materiellen Recht z.B. in einer Entkriminalisierung im Bereich der Sexualdelikte, im Verfahrensrecht z.B. in der massiven Ausweitung der Verfahrenseinstellungen durch die Staatsanwaltschaft zum Ausdruck kam.

Seit ungefähr 1990 hat sich dieser Trend umgekehrt. Es gibt fast ausschließlich Vorverlagerungen von Risiken und eine Ausweitung der Straftatbestände im materiellen Strafrecht, härtere und längere Sanktionen bei den Rechtsfolgen und Ausweitung der Befugnisse der Ermittlungsbehörden im Bereich des Strafprozesses. Gemeinsames Merkmal all dieser Veränderungen, sowie ihrer wissenschaftlichen und medialen Begleitmusik ist, dass der Straftäter nicht mehr als Mitmensch angesehen wird, sondern als Feind. Explizit fällt dieses Wort in der Schule von Günther Jakobs, in der zwischen einem Bürgerstrafrecht und einem Feindstrafrecht unterschieden wird. Wichtiger ist aber der politische und mediale Druck auf Gesetzgebung und Rechtsprechung, die guten Bürger konsequenter vor den bösen Verbrechen zu schützen, indem man diese möglichst unschädlich macht. Auf der Strecke bleibt dabei insbesondere der Strafzweck der positiven Spezialprävention: Resozialisierung im allgemeinen Strafrecht und Erziehung im Jugendstrafrecht.

Die Kriminologie steht dieser Entwicklung hilflos gegenüber. Ihre strafrechtskritischen Schulen haben sich in ideologischen Positionen verfangen, die ihre Vertreter in bisweilen theoretisch anspruchsvollen, aber kriminalpolitisch inzwischen völlig irrelevanten Diskursen weiterspinnen. Aber auch in ihrem Mainstream hat sich die Kriminologie auf eine Methodologie und ein Wissenschaftsverständnis festgelegt, bei dem sie Wissen produziert, das nur für die Gesetzgebung und für

kriminalpolitische Planungen fruchtbar gemacht werden kann, nicht aber in der konkreten Fallpraxis der Strafrechtspflege. Gerade dort aber ist ein solches Wissen unverzichtbar, denn der Gesetzgeber hat den Gedanken der positiven Spezialprävention rechtstechnisch in Gestalt so genannter „Zweckprogramme“ geregelt, in denen ständig für den Einzelfall unbestimmte Rechtsbegriffe ausgelegt und Ermessensentscheidungen getroffen werden müssen, die auf erfahrungswissenschaftlich-kriminologische Fakten verweisen. Die „eigene Sachkunde“ der Juristen reicht hierfür nicht aus, denn sie sind nicht kriminologisch ausgebildet. Nur die Angewandte Kriminologie, um die es in diesem Aufsatz geht, kann hier Abhilfe schaffen. Ihr Wissen hat den notwendigen Bezug zum Einzelfall, weil sie einen anderen wissenschaftsgeschichtlichen und wissenschaftstheoretischen Hintergrund hat. Sie ist deshalb kongenial zu einem Strafrecht, das sich den Individualisierungsgrundsatz auf die Fahnen geschrieben hat und das *de lege lata* immer noch stark in Richtung der positiven Spezialprävention ausgerichtet ist, auch wenn derzeit in der Praxis der Vergeltungsgedanke und die negative Spezialprävention im Vordringen sind. Nur die Angewandte Kriminologie kann daher einen weiteren Verfall der positiven Spezialprävention im Strafrecht aufhalten, die das große abendländische Vermächtnis in sich trägt, im Straffälligen den Mitmenschen und Mitbürger zu sehen, von dem man zwar eine Änderung seines inakzeptablen Verhaltens verlangt und, so lange er gefährlich ist, die anderen auch vor ihm schützt, ihn aber auch fördert und unterstützt, weil das Ziel ist, ihn für die Gemeinschaft zurückzugewinnen und nicht, ihn wie einen Feind zu vernichten.

Schlüsselwörter: Feindstrafrecht, Kriminalpolitik, positive Spezialprävention, Angewandte Kriminologie.

*Dorđe Ignjatović**

Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

KRITIČKA ANALIZA STANJA I TENDENCIJA U KRIVIČNOM IZVRŠNOM PRAVU SRBIJE

Apstrakt: U radu je podvrgnut analizi sistem izvršenja krivičnih sankcija kao deo korpusa kaznene reakcije na kriminalitet u Srbiji. Uz ukazivanje na trendove koji se mogu zapaziti u ovoj oblasti, dat je pregled novih rešenja u materiji izvršnog krivičnog prava koja su usvojena tokom 2009. godine. Ona su bila plod potrebe da se reguliše izvršenje (u materijalnom i procesnom krivičnom pravu) usvojenih novih mera kaznene reakcije, ali i razrada ideje da je za učinioce određenih dela potrebno propisati poseban režim. Inovacije u ovoj materiji su dobrim delom izmenile opšti model izvršenja i unele niz nedoumica. Pre svega u odnosu na novi model izvršenja kazne zatvora izrečene za „dela organizovanog kriminala“. Njime se u naš penitencijarni sistem vratila ćelijska izolacija za koju smo do skora mislili da je (bar kad se radi o ovim prostorima) davna prošlost. Posle osvrta na okolnosti u kojima je ovo rešenje usvojeno, analizovane su zakonske odredbe o uslovima za određivanje ovog modela izvršenja i ukazano na moguće opasnosti od njegovog širenja pod uticajem kampanja „kaznenog populizma“.

U radu su kritičkom razmatranju podvrgnute i druge odredbe i rešenja iz našeg krivičnog izvršnog prava, a po pravilu posle ukazivanja na propuste, navedeno je i kako bi tu materiju trebalo urediti. Time je autor nastojao ne samo da izbegne jeftino kritizerstvo, nego – još više – da olakša rad budućim komisijama za noveliranje ove važne grane prava. A pred njima će biti nezahvalan posao da sistem izvršenja krivičnih sankcija učine koherentnim i (onoliko koliko se to može postići normativnim sredstvima) delotvornim.

Ključne reči: krivične sankcije, izvršenje, retribucija, penitencijarne ustanove, „supermaks zavodi“, ćelijska izolacija.

* redovni profesor, ignjat@ius.bg.ac.rs

Dorđe Ignjatović

Faculty of Law, University of Belgrade

CRITICAL ANALYSIS OF THE CONDITION AND TENDENCIES IN LAW ON ENFORCEMENT OF PENAL SANCTIONS

SUMMARY

Law on Enforcement of Penal Sanctions was significantly changed in 2009. Legal innovations have introduced a possibility of execution of prison sentence at home and a measure of home detention. Also, the two new statutes have been enacted: Law on the Liability of Legal Persons for criminal offences and Law on Serving prison sentence for organized crime. While in the first statute penal sanctions for legal persons and provisions for their execution are defined in the usual manner with possibility to impose the following sanctions: fine, measure of termination of legal persons and two security measures (prohibition to engage in certain activities and pronouncement of verdict), the second statute solutions can be criticized for many reasons.

First, denomination of the Law is not adequate because its provisions also apply on offenders convicted for crimes such as terrorism, genocide, war crimes, serious violations of international criminal law as well as for helping these offenders. Further, these rules refer only to adult men who can be sent to Maximum security Prison with a Special Unit only if there is a danger that they would (personally or through other persons): 1. continue to direct activities of the criminal groups; 2. endanger security of any participant in a criminal procedure or in a procedure of penal sanctions execution; 3. persuade somebody to commit a criminal offence. These wide and insufficiently defined criteria in this paper are assessed as a potential danger, since this extreme sentence regime provided by the Law would include needlessly large number of convicts. This is all the more since the basic principle in the Law is solitary confinement cells, with strict limits and supervision of the prisoners communication with the outside world.

It is interesting to notice that such a radical change of the system of imprisonment execution in Serbia (which, until the enactment of the mentioned Law was based on principles of serving joint sentence and– at least in the normative area– with respect to European standards and the UN Minimum Rules of imprisonment) was not preceded by any public discussion about reasons for reincorporating into the law the mode of imprisonment execution abandoned more than hundred years ago. Instead, the need to intensify the area of criminal reactions in this field through the rhetoric of „penal populism“, was indirectly pointed to the public by causing waves of „moral panics“ and by bidding in the media with „secret“ information about the vulnerability of certain holders of judicial and related functions of the criminal underworld.

In the conclusion of this paper author insists on „normative stabilization“ in the field of criminal laws (in the last decade the most important statutes have been changed for several times – some of them three times in a year). Further, instead

of constant intensification of punitive reactions, which – obviously – did not lead to any improvement, wider use of alternative sentences and a number of internationally successful models of non-institutional treatment are necessary. That would relieve overbooked Penal Institutions (the capacity of Serbian Penal Institutions is around 7 500 and currently around 12 000 inmates serve the sentence in them) and reduce execution costs (they currently stand at around 63 million Euros per year). Considering the system of execution, its harmonization and prevention of further particularization is necessary. Provisions of execution should be put back in the unique Law on Execution of Penal Sanctions, which would allowed exceptions from the general regime, only in the cases where it is necessary. In that case, the ‘mistake’ of missing the guaranty oh human treatment with prisoners in the Law on Serving prison sentence for organized crime, would not be possible.

Key words: criminal sanctions, execution, retribution, prisons, supermax, solitary confinement.

Milan Škulić*

Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

STAROSNA GRANICA SPOSOBNOSTI ZA SNOŠENJE KRIVICE U KRIVIČNOPRAVNOM SMISLU

Apstrakt: Starosna granica sposobnosti za snošenje krivice se u našoj krivičnopravnoj teoriji, tradicionalno označavala kao starosna granica krivične odgovornosti. Od usvajanja novog Krivičnog zakonika iz 2006. godine (te novela ZKP-a iz 2009. godine), termin *krivična odgovornost* je konsekventno eliminisan iz našeg krivičnog prava, pa ako sud utvrdi da nedostaje bilo koji od obaveznih elemenata krivičnog dela utvrđenih u Krivičnom zakoniku, ili da je isključena protivpravnost, odnosno krivica, tada neće postojati krivično delo. U radu se objašnjava zakonsko rešenje u Srbiji, te iznose određeni komparativni primeri.

Autor posebnu pažnju posvećuje analizi krivičnopravne prirode starosne granice sposobnosti za snošenje krivice, koja se u većini komparativno orijentisanih istraživanja (a posebno u radovima na engleskom jeziku), označava terminom „starosna granica krivične odgovornosti“. Različita zakonska rešenja koja se odnose na starosnu granicu sposobnosti snošenja krivice su rezultat kako različite krivičnopravne tradicije, tako i pogleda na socijalne i psihološke aspekte problema maloletničke delinkvencije, odnosno delinkvencije maloletnih lica, gde bi spadala kako krivična dela učinjena od strane maloletnika, tako i dela koja su protivpravna i zakonom određena kao krivična dela, a koja su učinila deca.

Iz analize iznete u radu, može se izvesti zaključak da nije moguće apriorno tvrditi da se deca koja učine delo koje je protivpravno i zakonom utvrđeno kao krivično delo automatski smatraju „neuračunljivim“ licima. Zakonodavac je, utvrđujući da se u odnosu na lica koja u vreme izvršenja dela nisu navršila četrnaest godina (deca), ne mogu izreći i primeniti krivične sankcije, kao ni druge mere koje se inače mogu izreći i primeniti maloletnicima, njih odredio kao *apsolutno nesposobne za snošenje krivice*, jer se suprotno ni u kom slučaju ne može utvrđivati, dok je u uobičajenim slučajevima utvrđivanja (ne)uračunljivosti, pretpostavka da je neko lice bilo uračunljivo, pa se ukoliko postoje odgovarajući osnovi, može utvrđivati suprotno. Mada se u zakonu za decu, tj. lica koja u vreme izvršenja dela nemaju navršenih 14 godina, ne koristi termin „nesposobni da snose krivicu“, jasno je da se radi o njihovoj apsolutnoj nesposobnosti snošenja krivice, koja je definisana potpuno objektivno i zasniva se isključivo na uzrastu učinioca dela.

ključne reči: krivično pravo, starosna granica, krivica, maloletnici, deca.

* redovni profesor, skulic@ius.bg.ac.rs

Milan Škulić

Faculty of Law, University of Belgrade

AGE LIMIT FOR THE ABILITY TO BE GUILTY IN CRIMINAL LAW

SUMMARY

In his article the author uses the expression „age limit for the ability to be guilty“ (that is the most important part of the title of the article too), although usually criminal law terminology in the area of juvenile justice system (especially in English translation), is „minimum age for criminal responsibility“. This is because of the general notion and normative explanation of the crime, i.e. criminal offence, defined in the Criminal Code of Serbia (Article 14) and because of the expression and notion „criminal responsibility“ which does not exist any more in new Serbian Criminal Code from 2006. A criminal offense is an action or failure to act that the law defined as a criminal act, unlawful and committed with premeditation or out of negligence. A criminal offense shall not exist if unlawfulness or guilt has been excluded, although there are all major features of a criminal offense defined by the law. Because it is not possible to found a guilty of a person who at the time of commission of the criminal offense has attained fourteen years of age and has not attained eighteen years of age, in formal sense the act of that person is not a criminal act, i.e. it is not a criminal offence.

With regard to juveniles being considered a group of persons with special needs, whose mental and physical health development requires special protection and care, including the appropriate legal protection, the Law (Code) on Juvenile Criminal Offenders and Criminal Protection of Juveniles was passed in the National Assembly of the Republic of Serbia on 29 September 2005, which regulates completely the criminal legal position of juveniles in Serbia for the first time, by means of a separate law. This area had been regulated by special parts of the substantive, procedural and enforcement legislation before. Unlike the Criminal Code and the Criminal Procedure Code, the Law on Juveniles represents *lex specialis*.

A juvenile is a person who at the time of commission of the criminal offence has attained fourteen years of age and has not attained eighteen years of age. A younger juvenile is a person who at the time of commission of the criminal offence has attained fourteen and is under sixteen years of age. An elder juvenile is a person who at the time of commission of the criminal offence has attained sixteen and is under eighteen years of age. A young adult is a person who at the time of commission of the criminal offence has attained eighteen but has not reached twenty one years of age at the time of the trial, and who meets other conditions set forth by Law on Juveniles.

In accordance with the Art. 2 of the Serbian Code on Juvenile Criminal Offenders and Criminal Protection of Juveniles, neither criminal sanctions nor other measures provided under the criminal legislation may be pronounced or applied to

a person under fourteen years of age at the time of commission of an unlawful act provided under law as a criminal offence. These persons are considered as children's and they are essentially defined as absolute inappropriate to be guilty, because opposite can not be established, i.e. it is absolute impossible that these persons can be the subject of criminal procedure (to be defendant).

The person who was under fourteen years of age at the time of commission of an unlawful act provided under law as a criminal offence, is not in the same category like the perpetrators who was not able to understand the significance of his act or was not able to control his actions, due to a mental illness, mental retardation or other severe mental disorder (mental incapacity) and who shall not be considered guilty. In the other words, it is special type of absolute and objective criminal irresponsibility of the children's, i.e. of the persons under fourteen years of age at the time of commission of an unlawful act provided under law as a criminal offence.

Key words: criminal law, age limit, guilt, criminal responsibility, juveniles, children.

*Nataša Delić**

Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

ZABRANA (ISKLUČENJE) UBLAŽAVANJA KAZNE U ODREĐENIM SLUČAJEVIMA

Apstrakt: U ovom radu autor razmatra jedan broj značajnih pitanja vezanih za institut ublažavanja kazne. U datom kontekstu posebna pažnja je posvećena prikazu i analizi odredbe člana 14. Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika koji je donet 2009. godine u kojoj je predviđena zabrana ublažavanja kazne kod jednog broja krivičnih dela (osam krivičnih dela). Po mišljenju autora reč je o pravilu kojim zakonodavac pravno neosnovano i uz odsustvo jasno definisanih kriterijuma ograničava primenu ublažavanja kazne i isključuje primenu jednog broja opštih instituta krivičnog prava koji se s obzirom na njihovu prirodu mogu primenjivati u svim slučajevima kada su ispunjeni zakonom propisani uslovi. Osim toga, u istoj zakonskoj odredbi predviđena je i zabrana ublažavanja kazne u slučaju specijalnog povrata. Kritička analiza navedene zakonske odredbe potkrepljena je odgovarajućim teorijskim stavovima i sudskim odlukama. Na kraju rada data su zaključna razmatranja autora.

Ključne reči: krivične sankcije, kazne, ublažavanje kazne, oslobođenje od kazne.

* vanredni profesor, ndelic@ius.bg.ac.rs

Nataša Delić

Faculty of Law, University of Belgrade

EXCLUSION OF MITIGATION OF PUNISHMENT IN CERTAIN CASES

SUMMARY

In this paper, the author discusses a number of important issues related to the institute of mitigation of punishment. In that context, special attention was paid to demonstration and analysis of the provisions of article 14 of the Law on Amendments to the Criminal Code of the Republic of Serbia, that was adopted in 2009 and which contains the anticipated ban of mitigation of punishment for a number of criminal offences (eight criminal offences). According to the author, by this rule the legislator limits the mitigation of punishment arbitrarily and without clearly defined criteria, and excludes the application of a number of general institutions of criminal law. In addition to that, the same article contains a prohibition of mitigation of punishment in the case of special refund. Critical analysis of legal provisions was supported by corresponding theoretical opinions and judicial decisions. At the end of the work, the author briefly specifies the conclusions which he gained during the analysis of particular aspects of this extremely complex topic.

Key words: criminal sanction, punishment, mitigation of punishment, exoneration of punishment.

Goran P. Ilić*
Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

MARGINALIJE UZ ZAKON O ODGOVORNOSTI PRAVNIH LICA ZA KRIVIČNA DELA

Apstrakt: Iako je proteklo skoro dve godine od kada je Republika Srbija zakonski uredila materiju odgovornosti pravnih lica za krivična dela, u praksi do sada nije bilo slučajeva primene tih zakonskih odredaba. Razlozi za to su brojni, a jedan od njih su svakako i nova normativna rešenja koja optiku krivičnog prava, tradicionalno usmerenu ka individualnoj subjektivnoj odgovornosti fizičkog lica kao učinioca krivičnog dela, pomeraju ka pravnom licu i specifičnostima koje proizilaze iz toga. Zbog toga je u ovom radu učinjen osvrt na neke od novih pravnih ustanova, i to pre svega one iz oblasti materijalnog krivičnog prava.

Razmotren je, najpre, krug krivičnih dela za koja može odgovarati pravno lice, a zatim i pravna lica o čijoj se odgovornosti može raspravljati u krivičnom postupku. Pažnja je potom usmerena na tumačenje značenja dva osnovna subjekta krivičnog dela – na odgovorno lice i pravno lice. Iako se pomenuta lica uobičajeno pojavljuju kao „izvorni“ i „izvedeni“ učinilac krivičnog dela, postoje situacije u kojima se samo jedan od njih može izvesti pred lice pravde. Na kraju rada su analizirane specifičnosti u vezi sa krivičnim sankcijama koje se mogu izreći pravnom licu, pri čemu je posebna pažnja posvećena „smrtnoj kazni“ tj. prestanku pravnog lica.

Ključne reči: pravno lice, odgovorno lice, krivično delo, krivične sankcije.

* vanredni profesor, sudija Ustavnog suda Republike Srbije, gilic@ius.bg.ac.rs

Goran P. Ilić

Faculty of Law, University of Belgrade

MARGINALIA ALONG WITH CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES ACT

SUMMARY

Although, almost two years passed by since Republic of Serbia has statutory regulated the matter of criminal liability of legal entities, in practice until now there haven't been cases in which these rules were applied. There are a lot of reasons for that, and one of them are certainly new normative solutions which criminal law optics, traditionally directed to individual subjectively liability of person as crime offender, displacing to legal entities and specific qualities which are the result of that. Because of that, in this work the retrospect is done on some new legal institutions, and before all those from the field of material criminal law.

It is examined, in the first place, circle of crimes for which legal entity can be responsible, and after that legal entities which liability can be discussed in criminal proceeding. Attention is then directed to interpretation of meanings of two basic crime subjects – responsible person and legal entity. Although these mentioned subjects usually appears as „original“ and „derived“ crime offender, there are situations in which only one of them could be brought out in the face of justice. At the end of work specific qualities in connection with criminal sanctions which can be declared to legal entity are analyzed, by which special attention is dedicated to „capital punishment“ that is liquidation of legal entity.

Key words: legal entity, responsible person, crime, criminal sanctions.

*Vanja Bajović**

Faculty of Law, University of Belgrade

THERAPEUTIC JURISPRUDENCE AND PROBLEM-SOLVING COURTS

Abstract: There is temptation to talk of paradigms shifts in criminal justice. In recent years, therapeutic jurisprudence and problem-solving courts have been identified as ideas that have affected the conceptualization and operation of common-law system. Its basic premises about treatment instead of punishment remind on the assumptions of positivist school of criminology, a social movement developed in the continental Europe during the 1800s and early 1900s, meritorious for promotion of security measure as a special type of criminal sanction in civil law system. The ideas are the same, but approaches of two opposing systems are different. The purpose of this paper is to explore these different approaches, analyzing therapeutic jurisprudence, problem solving courts and security measures. Basic assumptions of therapeutic justice and development of this concept are analyzed in the first part of the research. Second part deals with problem solving courts, its emergence, reasons of establishment and procedure in front of them, while the last part is dedicated to medical security measures, their regulation in civil law systems and different approaches of regular and problem solving courts in dealing with the offenders that need medical treatment.

Key words: therapeutic jurisprudence, problem-solving courts, security measures.

* teaching assistant, bajovic@ius.bg.ac.rs

Vanja Bajović

Pravni Fakultet, Univerzitet u Beogradu

TERAPEUTSKA JURISPRUDENCIJA I SPECIJALIZACIJA SUDOVA

REZIME

Koncept terapeutske jurisprudencije razvijen je u SAD krajem osamdesetih godina prošlog veka u cilju ispitivanja emotivnih i psiholoških posledica koje primena pravnih normi ostavlja na pojedince i društvo u celini. Pristalice ovog koncepta kritikuju klasičan normativni pristup zbog preteranog formalizma i insistiranja jedino na pravilnom tumačenju i primeni pravnih normi, insistirajući na sociološko-psihološkom tumačenju prema kome pravo ne treba da bude samo „regulator društvenih odnosa“ već i sredstvo za njihovo popravlanje. Prvi deo rada bavi se analizom ovog koncepta. Ideje terapeutske jurisprudencije našle su svoju praktičnu primenu kroz osnivanje posebnih sudova, specijalizovanih za određene učinioce ili određena krivična dela, tzv. sudovi za rešavanje problema (*problem-solving courts*). Prvi takav sud, specijalizovan za učinioce krivičnih dela usled zavisnosti od korišćenja opojnih droga, osnovan je na Floridi 1989 godine, a kasnije su slični sudovi osnovani i za nasilje u porodici, osobe sa mentalnim poremećajima i za lakša krivična dela. Imajući u vidu stopu recidivizma, ustanovljeno je da klasičan krivični postupak i izvršenje kazne ne daju zadovoljavajuće rezultate kod pojedinih izvršilaca, te im se pokušalo pristupiti na drugačiji „terapeutski“ način, koji akcenat stavlja na lečenje i iskorenjivanje uzroka koji dovode do kriminalnog ponašanja. Pored ovih „altruističkih“ motiva, u pozadini osnivanja ovih sudova nalaze se i pragmatični razlozi– sve veći broj krivičnih predmeta kao i prebukiranost američkih zatvora počeli su da dovode u pitanje efikasnost pravosuđa, te se osnivanje posebnih sudova i lečenje umesto kažnjavanja pokazalo kao dobra alternativa. Postupak pred ovim sudovima kao i uloga krivičnoprocesnih subjekata inspirisani su idejama terapeutske jurisprudencije i u velikoj meri se razlikuju od klasičnog krivičnog postupka. Kao ilustrativan primer u radu je analiziran postupak pred sudom za učinioce krivičnih dela izvršenih usled zavisnosti od upotrebe opojnih droga. Nakon lišenja slobode i medicinskog veštačenja tužilac inicijalno procenjuje koji su učinioци „pogodni“ za uključivanje u program, na osnovu izvoda iz kaznene evidencije i ličnih karakteristika okrivljenog. Ova faza traje svega nekoliko dana a zatim se zakazuje saslušanje pred sudijom. Samo „sudeње“ traje svega nekoliko minuta, okrivljeni priznaje krivicu te nema potrebe za saslušanjem svedoka i izvođenjem drugih dokaza. Sudija ne izriče sankciju već u saradnji sa lekarima određuje odgovarajući tretman za učinioца, koji se ne naziva okrivljeni, već „klijent“, „pacijent“ ili „učesnik u programu“. Akcenat je naime na postupku lečenja koji sledi nakon toga a u koji je, pored medicinskog osoblja aktivno uključen i sud. Okrivljeni je dužan da se svakodnevno testira na opojne droge, analize se šalju sudiji koji prati tok lečenja i periodično se sastaje sa okrivljenim kako bi pratio njegov napredak. Ova mera se izriče na neodređeno vreme, može

trajati najduže pet godina, a konkretno trajanje zavisi od potreba i progressa svakog pojedinačnog pacijenta-okrivljenog. Ako se lečenje pokaže uspešnim postupak je završen, dok u suprotnom sledi izricanje kazne na osnovu priznanja krivice koje je okrivljeni dao kao preduslov uključivanja u program.

Ideje terapijske jurisprudencije popularne poslednjih par decenija u državama anglosaksonskog pravnog područja, u velikoj meri podsećaju na ideje italijanske pozitivne škole, razvijane u kontinentalnom pravu krajem devetnaestog veka, koja je isticala biološke i psihološke uzroke kriminalnog ponašanja, insistirajući na njihovom lečenju. Decenijsko postojanje mera bezbednosti u državama kontinentalne Evrope navodi na zaključak da su ovde neke ideje terapijske jurisprudencije zaživele mnogo ranije, čak i bez tog naziva. Ciljevi mera bezbednosti su specijalno preventivni i resocijalizacioni, okrenuti lečenju i popravljanju. Međutim, dok je anglosaksonski svet prilično entuzijastičan idejama terapijske jurisprudencije i zadovoljan rezultatima specijalizovanih sudova, dugogodišnja primena mera bezbednosti medicinskog karaktera u našem pravu dovela je do izvesnog skepticizma u njihove mogućnosti, te se po logici stvari nameće pitanje u čemu je problem. Poslednji deo rada bavi se ovim pitanjima.

Ključne reči: terapijska jurisprudencija, specijalizovani sudovi, mere bezbednosti medicinskog karaktera.

KOMPARATIVNI POGLED

Primljeno: 12. 7. 2010.

*Miroslav Scheinost**

Institute of Criminology and Social Prevention, Prague

TRENDS IN CRIME AND ORGANIZED CRIME IN THE CZECH REPUBLIC

Abstract: According to the criminal statistics, the crime rate in Czech Republic increased during 1990s. This state was caused by different reasons including the transformation of economic system, low informal social control, new values in the society etc. Among some new forms of crime that emerged after or during transformation organised crime was very remarkable. Even though there were some domestic forms of organized crime, it was developed completely after the changes. Organized crime in the CR is consisted of small rather than huge and numerous organizations. The proportion of foreigners in aggregate organised crime in the CR is approximately one half. Measures against organized crime are mostly consisted of adoptions of necessary provisions in the penal and police law but also some criminological research have been conducted.

Key words: crime rate, Czech Republic, organized crime, response to organized crime.

* director of Institute of Criminology and Social Prevention, mscheinost@iksp.justice.cz

Miroslav Scheinost

Institut za kriminologiju i socijalnu prevenciju, Prag

TRENDOVI KRIMINALITETA I ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA U REPUBLICI ČEŠKOJ

REZIME

U Republici Češkoj je u periodu od 1990–1999. godine zabeležen kontinuirani porast stope kriminaliteta. Što se strukture dela tiče, najveći procenat, oko 82%, su činila dela imovinskog kriminaliteta što je znatno više u poređenju sa ranijim godinama kada je taj procenat bio skoro duplo manji. Povećan je i broj nasilničkih krivičnih dela a najveće štete su prouzrokovala dela ekonomskog kriminaliteta. Studije o žrtvama su pokazale da je u periodu 2002–2006. godine skoro 2/3 respondenata bilo viktimizovano nekim od krivičnih dela u pogledu kojih su bile prikupljane informacije. Razlozi za ovakve promene u pogledu stanja kriminaliteta u Republici Češkoj su brojni. Među njima treba pomenuti transformaciju ekonomskog i političkog sistema, proces tranzicije, veliki broj mladih ljudi koji je početkom 90-ih godina dostigao starosnu granicu krivične odgovornosti, slabljenje neformalne socijalne kontrole, usvajanje drugih vrednosnih orijentacija poput individualizma i finansijskog uspeha. Kao teorijsko objašnjenje može se koristiti teorija anomije E. Dirkhaim-a. Po njoj kriminalitet je rezultat socijalne dezintegracije i racionalnih odluka pojedinaca. Jedan od tipova kriminaliteta koji je došao do izražaja u ovakvim okolnostima je i organizovani kriminalitet. U socijalističkom sistemu mogućnosti za njegov razvoj su bile ograničene mada se mogu navesti neki oblici kriminalnih ponašanja koji su imali elemente organizovanog kriminaliteta (ilegalna zamena valuta ili ilegalan uvoz nekih vrsta roba itd.). Sa nastankom otvorenog tržišta i slobodnog kretanja ljudi, robe i kapitala stvorene su povoljnije mogućnosti za razvoj ovog tipa kriminaliteta a naročito imajući u vidu dobar geografski položaj Republike Češke. Kriminalne organizacije u ovoj zemlji nemaju karakter velikih piramidalnih struktura već su u pitanju manje fleksibilne grupe koje saraduju sa velikim kriminalnim organizacijama iz inostranstva. Pored Čeha, pripadnici kriminalnih organizacija su i stranci, uglavnom iz Ukrajine, Rusije, Vijetnama, Albanije itd. Na višim nivoima unutar kriminalnih organizacija je izuzetno važna etnička pripadnost (osim kod nekih stranaca, npr. sa prostora bivše Jugoslavije) dok suprotno važi za niže nivoe u organiziji. Upravo u tom segmentu ima najviše državljana Republike Češke. Prve mere u borbi protiv organizovanog kriminaliteta preduzete su 1997. godine. One su se uglavnom odnosile na donošenje i promenu pravnih normi u krivičnom zakonodavstvu. Definisan je pojam organizovane kriminalne grupe, omogućeno lakše gonjenje pripadnika kriminalnih organizacija, doneta su pravila o zaštiti svedoka, o privremenom i trajnom oduzimanju imovine, o prikrivenom isledniku itd. U Republici Češkoj su takođe od pojave organizovanog kriminaliteta sprovedena kriminološka istraživanja sa ciljem njegovog što efikasnijeg suzbijanja.